

Σχολική συμπληρωματική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση της τοπικής ιστορίας στο Δημοτικό Σχολείο

Χατζηλέλεκας Δημοσθένης
Διδάκτορας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
dichatzi@sch.gr

Περίληψη

Με την εργασία μας αυτή, διερευνούμε την ύπαρξη ή μη δημιουργικής εξ αποστάσεως συνεργασίας, δύο απομακρυσμένων τάξεων στη μελέτη της τοπικής ιστορίας. Για τον σκοπό αυτό σχεδιάστηκε μία δράση σχολικής συμπληρωματικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, την περίοδο του πρώτου εγκλεισμού (Μάρτιος-Ιούνιος 2020), λόγω της επιδημίας του ιού covid-19. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν οι 39 μαθητές/μαθήτριες της Στ' τάξης δύο σχολείων της Θεσσαλίας. Σκοπός της εργασίας είναι να ερευνηθεί, αν οι μαθητές/μαθήτριες δύο απομακρυσμένων τάξεων μπορούν εξ αποστάσεως να συνεργαστούν αποτελεσματικά, μελετώντας την ιστορία του τόπου τους μέσα από τα μνημεία του περιβάλλοντός τους. Η μέθοδος που χρησιμοποιήσαμε ήταν η έρευνα δράσης. Η αποτελεσματική συνεργατικότητα ελέγχθηκε με ποσοτική και ποιοτική ανάλυση ερευνητικών δεδομένων. Η έρευνα έδειξε ότι οι μαθητές/μαθήτριες είχαν θετική στάση στην εξ αποστάσεως μελέτη της τοπικής ιστορίας. Θεωρούν ότι έμαθαν αρκετά ιστορικά στοιχεία και ότι η συνεργασία, τους κινητοποίησε να προσεγγίσουν δημιουργικά τη μελέτη της τοπικής ιστορίας, θέση που αποδεικνύεται και ερευνητικά.

Λέξεις-κλειδιά: Συμπληρωματική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, Τοπική Ιστορία

Εισαγωγή

Θέμα της εργασίας μας είναι η σχολική συμπληρωματική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (ΕΞΑΕ), και συγκεκριμένα η δημιουργική συνεργασία δύο απομακρυσμένων σχολικών τάξεων σε ένα κοινό σχέδιο δράσης μέσω τηλεδιασκέψεων, αλλά και διά ζώσης επισκέψεων. Θέμα του σχεδίου δράσης ήταν η πόλη της Λάρισας και των Τρικάλων και η ανάδειξη των μνημείων και της τοπικής ιστορίας των δύο πόλεων.

Σκοπός της εργασίας είναι να ερευνηθεί, αν οι μαθητές/μαθήτριες δύο απομακρυσμένων τάξεων μπορούν εξ αποστάσεως να συνεργαστούν αποτελεσματικά, μελετώντας την ιστορία του τόπου τους μέσα από τα μνημεία του περιβάλλοντός τους. Η μέθοδος που χρησιμοποιήσαμε ήταν η έρευνα δράσης.

Πραγματοποιήθηκαν τέσσερις τηλεδιασκέψεις: Στην πρώτη, οι μαθητές/μαθήτριες των απομακρυσμένων τάξεων γνωρίστηκαν μεταξύ τους με εισαγωγικές δραστηριότητες και αναδείχθηκε το θέμα με το οποίο θα εργαστούν. Στη δεύτερη, διερεύνησαν το θέμα και όρισαν τα υποθέματα-τέσσερα, που αντιστοιχούν σε ισάριθμες ομάδες. Στην τρίτη, δημιουργήθηκε ένα σενάριο, από την κάθε ομάδα πάνω στο υπο-θέμα που είχε επιλέξει, το παρουσίασαν στην αντίστοιχη ομάδα της απομακρυσμένης τάξης και αποφάσισαν πώς θα το αφηγηθούν ψηφιακά. Τέλος, στην τέταρτη τηλεδιάσκεψη, οι ομάδες παρουσίασαν το έργο τους και συζήτησαν για τα αποτελέσματα των δράσεών τους.

Η εργασία μας αποτελείται από δύο κεφάλαια: το πρώτο, που περιλαμβάνει το θεωρητικό πλαίσιο και το δεύτερο, στο οποίο παρουσιάζεται η έρευνα: η μεθοδολογία της, τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα.

Θεωρητικό πλαίσιο

Το θεωρητικό πλαίσιο αντιστοιχεί στη θεματική της εργασίας, που αφορά στη μελέτη της τοπικής Ιστορίας και διαρθρώνεται σε τέσσερις υποενότητες. Η πρώτη, ορίζει την τοπική Ιστορία, η δεύτερη, τη Σχολική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, η τρίτη, τη διαδραστική τηλεδιάσκεψη και η τέταρτη, το παιδαγωγικό πλαίσιο.

Τοπική Ιστορία

Η τοπική ιστορία καλλιεργεί την αποκεντρωτική, πλουραλιστική θεώρηση του ιστορικού γίνεσθαι και βλέπει τα ιστορικά γεγονότα από την περιφέρεια.

Η τοπική ιστορία αναδεικνύει τη σχέση του τοπικού ιστορικού στοιχείου με το εθνικό, αλλά και τη διαφοροποίηση των τοπικών ιστορικών γεγονότων από εκείνα της εθνικής ιστορίας. Από το μερικό πεδίο των τοπικών ιστορικών πραγμάτων, συντελείται η σύνθεση της γενικότερης ιστορικής εικόνας (Cohen & Manion, 1994: 72). Όπως επισημαίνεται (Romano, 1998: 62), σπουδάζοντας το τοπικό κατανοούμε καλύτερα το γενικό και συνάμα, υπάρχουν θέματα της «μεγάλης ιστορίας», που μπορούν να φωτιστούν εκ νέου, μόνο μέσω της τοπικής ιστορίας. Η τοπική ιστορία μπορεί να αποκαλύψει πτυχές που θα φωτίζουν τη γενική ιστορία και οι τοπικές παρεκκλίσεις και ιδιομορφίες μπορεί να δημιουργήσουν νέες γενικές ερμηνευτικές κατηγορίες.

Εξάλλου, οι μαθητές (όπως όλοι μας), ζουν σε ένα περιβάλλον που συνδέεται άμεσα με την τοπική ιστορία, μέρος της συνολικής ιστορίας της χώρας, η οποία μπορεί να γίνει αντικείμενο μελέτης ή να διδαχθεί μέσω ερευνητικών δράσεων και σχέδια μαθημάτων που να αφορούν στον υλικό ή άυλο πολιτισμό. Τέτοιου είδους ερευνητικές δράσεις, μετατρέπονται σε «ένα ταξίδι» γνωριμίας με τον τόπο και την τοπική κοινωνία και δύνανται να αποτελέσουν πηγή υλικού για ιστορική και ανθρωπολογική μελέτη (Φώκιαλη & Καμπουροπούλου, 2002: 818-820).

Η Σχολική ΕξΑΕ

Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την έκταση της διείσδυσης της σχολικής ΕξΑΕ μέσω του e-learning στα σχολεία της Ελλάδας σε οποιαδήποτε μορφή και δεν υπάρχουν ανάλογα στοιχεία διεθνώς. Στις ΗΠΑ, που από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 ξεκίνησαν online και εικονικά σχολεία και σχεδόν, κάθε πολιτεία ή διοικητική περιοχή διαθέτει δικές της δομές για να παρέχει αυτοδύναμη ή συμπληρωματική ΕξΑΕ στην τυπική εκπαίδευση, συνολικά, η σχολική ΕξΑΕ, κρίνεται επιτυχημένη και φαίνεται να αυξάνει η επιτυχία της όσο αυξάνει η ηλικία των μαθητών, όσο τους επιτρέπεται να συμμετέχουν σε ψηφιακές κοινότητες μάθησης και πρακτικής και όσο οι σχεδιαστές της διδασκαλίας έχουν εκπαιδευθεί σε αυτή τη μέθοδο εκπαίδευσης (Schwirzke et al., 2018).

Η Διαδραστική Τηλεδιάσκεψη

Η Διαδραστική Τηλεδιάσκεψη (ΔΤ)-Interactive Videoconferencing (IVC) επιτρέπει σε εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές που βρίσκονται σε δύο ή περισσότερα απομακρυσμένα σημεία, όχι απλά να επικοινωνούν, ανταλλάσσοντας απόψεις ή να μοιράζονται δεδομένα μεταξύ τους, αλλά να συμμετέχουν ενεργά σε ένα δυναμικό περιβάλλον αλληλεπίδρασης, κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου αποτελεί η συνεργατική οικοδόμηση της γνώσης από απόσταση σε πραγματικό χρόνο (Anastasiades, 2008).

Το παιδαγωγικό πλαίσιο

Στην ΕξΑΕ, ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί, εμπνέει, συμβουλεύει και προωθεί τη συνεργασία. Ιδιαίτερα, στη σχολική συμπληρωματική ΕξΑΕ, μέσα από ένα μικτό μοντέλο διδασκαλίας καλείται να διευκολύνει την επικοινωνία με τον σχεδιασμό υλικού βασισμένου στις αρχές της ΕξΑΕ (Ευμορφοπούλου και Λιοναράκης, 2015), μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, όπου το εκπαιδευτικό περιβάλλον θα σφύζει από αλληλεπιδράσεις που διενεργούνται ανάμεσα στους διδάσκοντες, τους διδασκόμενους και το εκπαιδευτικό υλικό (Λιοναράκης, 2006).

Η Έρευνα

Η Μεθοδολογία της Έρευνας

Στην εργασία μας εφαρμόζουμε την έρευνα δράσης, όπου ο ερευνητής είναι και ο εκπαιδευτικός που εφαρμόζει τη δράση, διδάσκει και ταυτόχρονα παρατηρεί, καταγράφει και ταξινομεί δεδομένα. Η έρευνα είναι θεωρητική και πρακτική ταυτόχρονα.

Τόπος και χρόνος της έρευνας

Η έρευνα με τα σχολεία που προαναφέρθηκαν, στο χρονικό διάστημα από τις 15 Μαρτίου 2020 ως το τέλος Ιουνίου του 2020, κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης του εγκλεισμού, λόγω της επιδημίας του ιού Covid-19.

Τα ερευνητικά ερωτήματα

Ακολουθώντας την ερευνητική μεθοδολογία του Προγράμματος *Οδυσσέας* (Anastasiades,2009, Anastasiades et.al. 2010), θέσαμε κι εμείς τρία ερευνητικά ερωτήματα (Ε.Ε.), που αντιστοιχούν στους επιμέρους στόχους της εργασίας, με σκοπό να διερευνηθεί αν: ΕΕ.1.: Μπορούν οι μαθητές να διερευνήσουν αποτελεσματικά την ιστορία του τόπου τους και τα μνημεία του περιβάλλοντός τους με συμμαθητές/συμμαθήτριές τους από μία απομακρυσμένη τάξη; (Σχολική ΕΞΑΕ)

ΕΕ.2.: Ποιες είναι οι απόψεις των μαθητών/μαθητριών ως προς τη συνεργασία για έναν κοινό διδακτικό στόχο με άλλους συμμαθητές/συμμαθήτριές τους από μία απομακρυσμένη τάξη; ΕΕ.3.: Μπορεί η Σχολική ΕΞΑΕ να αναπτύσσει ή/και να ενισχύει τη συνεργατικότητα των μαθητών;

Το δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν οι 18 μαθητές και μαθήτριες της Στ' τάξης του 29^{ου} Δ. Σχ. Λάρισας και οι 21 μαθητές και μαθήτριες του 1^{ου} Δ. Σχ. Τρικάλων. Στον πίνακα που ακολουθεί, βλέπουμε τη σύνθεση του δείγματος ανά σχολείο και φύλο:

Πίνακας 1: Κατανομή συχνοτήτων των μαθητών του δείγματος σε σχέση με το φύλο και το σχολείο που φοιτούν:

ΦΥΛΟ						
ΣΧΟΛΕΙΑ	ΤΡΙΚΑΛΑ		ΛΑΡΙΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΑΓΟΡΙΑ	12	57,1	6	33,3	18	46,2
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	9	42,9	12	66,7	21	53,8
ΣΥΝΟΛΟ	21	100	18	100	39	100,0

Τα μέσα συλλογής δεδομένων

Τα μέσα συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήσαμε ήταν ερωτηματολόγια με κλειστές και ανοιχτές ερωτήσεις για τη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Τα ερωτηματολόγια με κλειστές ερωτήσεις χρησιμοποιήθηκαν για την ποσοτική έρευνα και αυτά με ανοιχτές για την ποιοτική.

Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν τα ερωτηματολόγια **exante** και **expost**. Το πρώτο χρησιμοποιήθηκε πριν από την έναρξη της δράσης για να ανιχνεύσει τη σχέση των μαθητών/μαθητριών με τις Τ.Π.Ε. και τις αντιλήψεις τους για την τηλεδιάσκεψη και τις Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία. Το δεύτερο χρησιμοποιήθηκε στο τέλος του προγράμματος για να ανιχνεύσει επίσης τις αντιλήψεις τους για την τηλεδιάσκεψη και τις Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία.

Τέλος, για την αξιολόγηση του συμπληρωματικού υλικού δημιουργήθηκε ερωτηματολόγιο με τέσσερα κριτήρια: ελκυστικότητα, αυτονομία, ενδιαφέρον, κίνητρα για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος. Οι ερωτήσεις αυτού του ερωτηματολογίου είναι κλειστές και απλές: ΝΑΙ ή ΟΧΙ. Να σημειωθεί ότι για την προστασία της ανωνυμίας των μαθητών/μαθητριών, αλλά και τη σύγκριση των αποτελεσμάτων μεταξύ τους, στους μαθητές και στις μαθήτριες δόθηκαν κωδικοί, διασφαλίζοντας την τυχαιότητα. Οι δύο πρώτοι αριθμοί δηλώνουν το σχολείο τους: 29 για τη Λάρισα και 01 για τα Τρίκαλα - και οι δύο επόμενοι είναι οι προσωπικοί τους: 29 - (01-18) για τη Λάρισα και 01 - (01-21) για τα Τρίκαλα - με τυχαία σειρά. Οι αριθμοί αυτοί σημειώνονταν σε κάθε ερευνητικό δεδομένο που παρέδιδαν οι μαθητές/μαθήτριες. Όλα, ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις, συμπληρώθηκαν ελεύθερα στο σχολείο και οι εκπαιδευτικοί ερευνητές δεν είχαν καμία παρέμβαση.

Η επεξεργασία των ερευνητικών δεδομένων

Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε ως εξής: για τα exante και expost χρησιμοποιήθηκε το SPSS και για τα ποιοτικά δεδομένα, των απόψεων των μαθητών, ακολουθήσαμε τη μέθοδο της Ανάλυσης Περιεχομένου.

Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης του υλικού εξήχθησαν ως εξής: Στο τεστ αξιολόγησης, βαθμολογήθηκαν με 1, οι απαντήσεις με ΝΑΙ, στις ερωτήσεις 1, 2, 3, 4, 7, 9, 10 και οι απαντήσεις με ΟΧΙ, στις ερωτήσεις 5, 6, 8. Οι άλλες απαντήσεις βαθμολογήθηκαν με 0. Οι βαθμολογίες ανά ερώτηση περάστηκαν σε υπολογιστικό φύλλο, αθροίστηκαν ανά τεστ και βγήκε ο μέσος όρος. Κατόπιν, αθροίστηκαν ξεχωριστά οι βαθμολογίες ανά κατηγορία: Ελκυστικότητα (Ερωτήσεις 1 και 8), Αυτονομία (2, 5, 9), Ενδιαφέρον (3, 6, 10), Κίνητρα (4 και 7). Βγήκε ο μέσος όρος, αλλά επειδή το πλήθος των ερωτήσεων ήταν διαφορετικό, έγινε αναγωγή στη μονάδα (Μ. Ο. / Πλήθος ερωτήσεων). Άρα το εύρος τιμών είναι για τον Μ. Ο. 1-10 και για καθένα από τα επιμέρους κριτήρια 0-1. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται χωριστά ανά σχολείο και υλικό: Οι μαθητές/μαθήτριες από τα Τρίκαλα αξιολογούν το υλικό για τα Τρίκαλα (ΤΡΙΚ-ΤΡΙΚ) και για τη Λάρισα (ΛΑΡ-ΤΡΙΚ) και οι μαθητές/μαθήτριες της Λάρισας το υλικό για τα Τρίκαλα (ΤΡΙΚ-ΛΑΡ) και για τη Λάρισα (ΛΑΡ-ΛΑΡ). Μετά εξάγονται και οι γενικοί μέσοι όροι.

Πίνακας 2: Αποτελέσματα αξιολόγησης υλικού ανά τάξη και θέμα υλικού

	N	Μ. Ο.	ΕΛΚΥΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ	ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ	ΚΙΝΗΤΡΑ
ΤΡΙΚ-ΤΡΙΚ	19	8,74	0,71	0,84	0,96	0,95
ΛΑΡ-ΤΡΙΚ	17	7,24	0,79	0,78	0,69	0,62
ΤΡΙΚ-ΛΑΡ	21	8,38	0,69	0,92	0,87	0,81
ΛΑΡ-ΛΑΡ	16	7,69	0,69	0,81	0,81	0,72
ΣΥΝΟΛΙΚΑ	73	8,05	0,72	0,84	0,84	0,78

Πίνακας 3: Συνολικά αποτελέσματα ανά ερώτηση

Ερώτηση	Αποτέλεσμα	Ποσοστό θετικών απαντήσεων
1. Σου άρεσε;	0,99	99%
2. Ήταν εύκολο;	0,96	96%
3. Ήταν ενδιαφέρον;	0,92	92%
4. Θα ήθελες να κάνεις κάτι ακόμα;	0,66	66%
5. Χρειάστηκες βοήθεια;	0,85	85%
6. Βαρέθηκες;	0,82	82%
7. Έμαθες κάτι απ' αυτό;	0,90	90%
8. Θα ήθελες να είναι καλύτερο;	0,45	45%
9. Τα κατάφερες μόνος σου;	0,73	73%
10. Θα ήθελες να το ξανακάνεις;	0,78	78%

Τα EXANTE-EXPOST Το τεχνολογικό προφίλ των μαθητών:

Κατά την περιγραφή των αποτελεσμάτων που αφορούν στο τεχνολογικό προφίλ των μαθητών/μαθητριών, εμφανίζεται ο πληθυσμός των υποκειμένων (N) ως δείκτης κεντρικής τάσης και διασποράς των απαντήσεων των υποκειμένων του δείγματος. Για την ευχερέστερη ανάγνωση των αποτελεσμάτων, η κωδικοποίηση των δεδομένων για την εξαγωγή των τιμών έγινε με τον εξής τρόπο: Άριστο επίπεδο γνώσεων, καθημερινά = 5, Καλό επίπεδο γνώσεων, περισσότερο από μία φορά την εβδομάδα, πάρα πολύ = 4, Μέτριο επίπεδο γνώσεων, μια φορά την εβδομάδα, αρκετά = 3, Αρχάριος, μέτρια, λίγο = 2, Δεν γνωρίζω τίποτα, καθόλου = 1.

Πίνακας 4: Μεταβλητές που κωδικοποιήθηκαν

A1	Σε ποια κατηγορία κατατάσσεις τον εαυτό σου σε σχέση με τις γνώσεις που έχεις για τη χρήση των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών;
A2	Πόσο καλά μπορείς να χρησιμοποιείς τον κειμενογράφο (π.χ. WORD);
A3	Πόσο καλά μπορείς να χρησιμοποιείς προγράμματα επεξεργασίας λογιστικών φύλλων (π.χ. EXCEL);
A4	Πόσο καλά μπορείς να χρησιμοποιείς προγράμματα δημιουργίας παρουσιάσεων (π.χ. POWER POINT);
A5	Πόσο καλά μπορείς να περιηγηθείς στο διαδίκτυο (INTERNET);
A6	Μπορείς να κάνεις εκτυπώσεις με τη βοήθεια του Ηλεκτρονικού Υπολογιστή (Η/Υ);
A7	Σε ποιο επίπεδο κατατάσσεις τις γνώσεις σου σχετικά με την επεξεργασία εικόνας και ήχου με τη χρήση Η/Υ;
Δ1	Γνωρίζεις τι είναι η τηλεδιάσκεψη;
Δ2	Θεωρείς ενδιαφέρουσα τη συμμετοχή σου στο πρόγραμμα τηλεδιάσκεψης στο σχολείο;

Πίνακας 5: Κατανομή συχνότητας των μαθητών του δείγματος σε σχέση με την ικανότητα χρήσης ΤΠΕ

	ΤΡΙΚΑΛΑ		ΛΑΡΙΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	N	%	N	%	N	%
ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΧΡΗΣΗΣ ΤΠΕ						
ΧΑΜΗΛΟ	3	14,3	6	37,5	9	24,3
ΜΕΤΡΙΟ	7	33,3	8	50	15	64,9
ΥΨΗΛΟ	11	52,4	2	12,5	13	35,1
ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ			3		3	7,5

Όσον αφορά στο τεχνολογικό προφίλ του συνόλου των μαθητών, η κατανομή του δείγματος διαμορφώνεται ως εξής: 13 μαθητές/μαθήτριες (35,1%) έχουν υψηλή ικανότητα χρήσης Τ.Π.Ε., 15 (64,9%) μαθητές/μαθήτριες έχουν μέτρια ικανότητα, ενώ, 9 (24,3%) έχουν χαμηλή. Τρεις μαθητές δεν απάντησαν.

Από την αναλυτικότερη εξέταση του πίνακα 5, φαίνεται ότι η πλειοψηφία των μαθητών/μαθητριών των Τρικάλων έχει υψηλή ικανότητα χρήσης Τ.Π.Ε. (52,4 %), ενώ οι μαθητές/μαθήτριες της Λάρισας έχουν μέτρια ικανότητα χρήσης Τ.Π.Ε. σε ποσοστό 50% κι αυτό οφείλεται στην προηγούμενη αυξημένη χρήση και εξοικείωση με τις Τ.Π.Ε.

Τα αποτελέσματα των EXANTE-EXPOST

Παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα της έρευνας, μέσα από την επεξεργασία των ερωτηματολογίων EXANTE και EXPOST, καθώς και της σύγκρισης με το t-test εξαρτημένων δειγμάτων των απαντήσεων των μαθητών.

Οι απαντήσεις των μαθητών στα ερωτηματολόγια κωδικοποιήθηκαν σε όλες τις κλειστές ερωτήσεις. Για τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το SPSS (Statistical Package for Social Sciences - Στατιστικό Πρόγραμμα για τις Κοινωνικές Επιστήμες) για τα Windows.

Μετά τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων, ακολούθησε η περιγραφή των αποτελεσμάτων της έρευνας για μονομεταβλητούς πίνακες. Εφαρμόστηκε το παραμετρικό στατιστικό κριτήριο επαγωγικής στατιστικής (t-test εξαρτημένων δειγμάτων) για τη μελέτη των διερευνητικών ερωτημάτων, λαμβάνοντας υπόψη το είδος των εξεταζόμενων μεταβλητών και παρουσιάζοντας τα σχετικά ευρήματα. Για όλες τις περιπτώσεις στατιστικού ελέγχου, ως ελάχιστο επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας υιοθετήθηκε το $p=0,05$. Για την ευχερέστερη ανάγνωση των αποτελεσμάτων, θεωρούμε σκόπιμο εδώ, να υπενθυμίσουμε ότι η κωδικοποίηση των δεδομένων για την εξαγωγή των τιμών έγινε με τον εξής τρόπο:

Συμφωνών, πάρα πολύ = 5, μάλλον συμφωνών, αρκετά = 4, ούτε συμφωνών, ούτε διαφωνών, μέτρια = 3, μάλλον διαφωνών, λίγο = 2, διαφωνών, καθόλου = 1. Το παραμετρικό κριτήριο t-test εξαρτημένων δειγμάτων ελέγχθηκε ως προς την εφαρμογή του.

Απόψεις των μαθητών/μαθητριών για την τηλεδιάσκεψη και τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα

Στον πίνακα 6, εμφανίζεται η κατανομή των συχνοτήτων των απαντήσεων των μαθητών/μαθητριών ως προς τον βαθμό, στον οποίο γνωρίζουν τι είναι η τηλεδιάσκεψη καθώς και τις απόψεις τους για τη συμμετοχή τους στη δράση, πριν από την έναρξη του προγράμματος (EXANTE) και μετά την ολοκλήρωσή του (EXPOST). Όπως διαπιστώνουμε, το σύνολο των μαθητών του δείγματος γνώριζε τι ήταν η τηλεδιάσκεψη, τόσο πριν την έναρξη του προγράμματος, (M.O. = 4,30 ±0,883), όσο και στο τέλος, όπου διαφαίνεται ελαφρά ενισχυμένη η γνώση τους, (M.O. = 4,45 ±0,891), αλλά η διαφορά αυτή είναι στατιστικώς μη σημαντική (p=0,400 >0,05). Όσον αφορά στη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, θεωρούν ότι είναι πολύ ενδιαφέρουσα, (M.O. = 4,64±0,714) πριν την εφαρμογή του προγράμματος με μία μικρή πτώση μετά, (M.O. = 4,18±0,896), διαφορά που δεν είναι όμως στατιστικά σημαντική (p = 0,274>0,05) .

Πίνακας 6: Κατανομή των απαντήσεων των μαθητών του δείγματος ως προς τη γνώση του τι είναι τηλεδιάσκεψη και της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ		N	M.O	T.A.	SIG.
Δ.1. Γνωρίζεις τι είναι τηλεδιάσκεψη;	EXANTE	40	4,30	0,883	0,400
	EXPOST	38	4,45	0,891	
Δ.2. Θεωρείς ενδιαφέρουσα τη συμμετοχή σου στο πρόγραμμα τηλεδιάσκεψης στο σχολείο;	EXANTE	40	4,64	0,714	0,274
	EXPOST	38	4,18	0,896	

Στον πίνακα 7, καταγράφονται οι απαντήσεις των μαθητών/μαθητριών του δείγματος αναφορικά με το βαθμό συμφωνίας για τη διεξαγωγή διδασκαλίας και επικοινωνίας, με τον δάσκαλο και τους συμμαθητές τους, μέσω οθόνης ή Η/Υ.

Πίνακας 7: Κατανομή των απαντήσεων των μαθητών/μαθητριών του δείγματος ως προς τον βαθμό συμφωνίας για τη διδασκαλία και επικοινωνία με τον δάσκαλο και τους συμμαθητές, μέσω τηλεδιάσκεψης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ		N	M.O	T.A.	SIG.
Ε.1. Θα ήταν θετικό το γεγονός να μπορώ να επικοινωνώ με τον/τη δάσκαλο/α μου μέσω μιας οθόνης ή ενός Η/Υ.	EXANTE	39	3,05	1,276	0,481
	EXPOST	38	2,87	1,277	
Ε.2. Θα ήταν θετικό το γεγονός να μπορώ να επικοινωνώ με τους συμμαθητές μου μέσω μιας οθόνης ή ενός Η/Υ.	EXANTE	40	3,45	1,484	0,006
	EXPOST	38	2,84	1,620	
Ε.3. Θα ήταν θετικό το γεγονός να παρακολουθώ τον/τη δάσκαλο/α μου, να μου κάνει μάθημα μέσω μιας οθόνης ή ενός Η/Υ.	EXANTE	39	2,64	1,495	0,029
	EXPOST	36	1,86	1,313	
Ε.4. Θα ήταν θετικό το γεγονός να μπορώ να συνεργάζομαι με τους συμμαθητές μου μέσω μιας οθόνης ή ενός Η/Υ.	EXANTE	38	3,29	1,354	0,118
	EXPOST	37	2,89	1,524	

Από τα αναλυτικά στοιχεία του πίνακα διαπιστώνεται ότι οι μαθητές/μαθήτριες, στην έναρξη της δράσης, είναι μάλλον ουδέτεροι στο ενδεχόμενο της επικοινωνίας με τον δάσκαλο (3,05±1,276) και παρέμειναν ουδέτεροι με αυξανόμενη τάση και μετά το τέλος του προγράμματος (2,87±1,277), διαφορά που όμως δεν είναι στατιστικά σημαντική (p = 0,481>0,05). Ως προς την επικοινωνία με τους συμμαθητές τους μέσω μιας οθόνης πριν την παρέμβαση το θεωρούσαν μάλλον θετικό (3,45±1,484), αλλά μετά το τέλος του

προγράμματος η στάση τους άλλαξε προς το ουδέτερο ($2,84 \pm 1,620$), διαφορά που θεωρείται στατιστικώς σημαντική ($p=0,006 < 0,05$) και οφείλεται στη υλοποίηση του προγράμματος. Στατιστικώς σημαντική διαφορά ($p=0,029 < 0,05$) προκύπτει και ως προς την παρακολούθηση των μαθημάτων εξ αποστάσεως που η αρχική ουδέτερη στάση τους ($2,64 \pm 1,495$) μετατράπηκε σε μάλλον αρνητική ($1,86 \pm 1,313$), ενώ η ουδέτερη στάση τους ως προς την συνεργασία με τους συμμαθητές τους πριν την παρέμβαση ($3,29 \pm 1,354$) παρέμεινε ουδέτερη και μετά το τέλος του προγράμματος ($2,89 \pm 1,524$) και η διαφορά αυτή είναι στατιστικώς μη σημαντική ($p=0,118 > 0,05$).

Αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών για το ενδεχόμενο της αποκλειστικής παρακολούθησης μαθημάτων εξ αποστάσεως

Από τις απαντήσεις των μαθητών του δείγματος αναφορικά με τον βαθμό, στον οποίο συμφωνούν για την παρακολούθηση μαθημάτων εξ ολοκλήρου από το σπίτι τους, παρατηρούμε ότι διαφωνούν τόσο στην αρχή όσο και στο τέλος της δράσης.

Πίνακας 8: Κατανομή των απαντήσεων των μαθητών του δείγματος ως προς τον βαθμό συμφωνίας για τη διδασκαλία και επικοινωνία με τον δάσκαλο και τους συμμαθητές, μέσω τηλεδιάσκεψης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ		N	M.O	T.A.	SIG.
Ε.5. Αν είχα τη δυνατότητα να παρακολουθώ τα μαθήματα από την οθόνη του Η/Υ, δεν θα υπήρχε λόγος να πάω στο σχολείο.	EXANTE	38	2,50	1,607	0,172
	EXPOST	34	2,09	1,357	
Ε.6. Θα ήθελα να μην έρχομαι στο σχολείο και να παρακολουθώ τα μαθήματα των δασκάλων από τον Η/Υ του σπιτιού μου.	EXANTE	38	2,13	1,597	0,402
	EXPOST	35	1,80	1,279	
Ε.7. Θα ήθελα να μην έρχομαι στο σχολείο και να επικοινωνώ με τους συμμαθητές μου από τον Η/Υ του σπιτιού μου.	EXANTE	38	2,16	1,569	0,723
	EXPOST	36	1,86	1,355	

Στον πίνακα 8, παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις, καθώς και ο έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των διαφορών των μέσων όρων των απαντήσεων των μαθητών. Από τα αναλυτικά στοιχεία του πίνακα διαπιστώνεται ότι η στάση των μαθητών/τριών πριν την εφαρμογή του προγράμματος είναι ουδέτερη/μάλλον ουδέτερη ως προς τη δυνατότητα παρακολούθησης μαθημάτων εξ αποστάσεως, ως προς την επικοινωνία με τους συμμαθητές τους και όχι στο σχολικό περιβάλλον, αλλάζει προς ουδέτερη/μάλλον αρνητική, αλλά η διαφορά αυτή είναι στατιστικώς μη σημαντική ($p>0,05$).

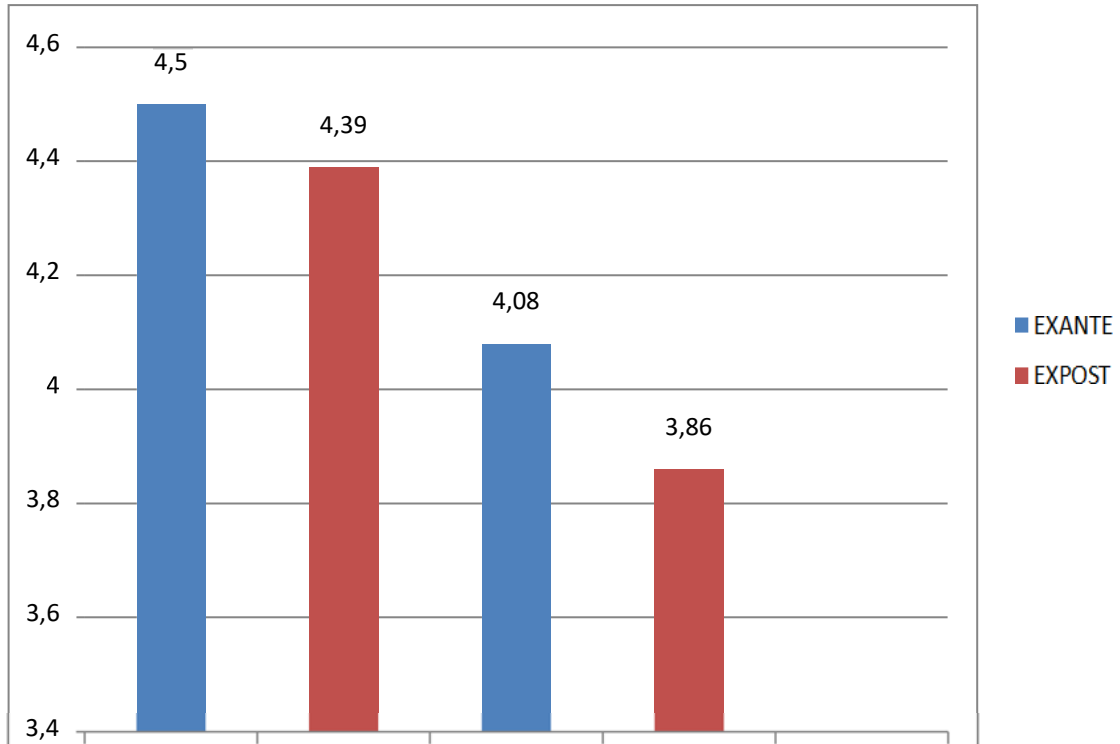
Αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών/μαθητριών αναφορικά με τον κοινωνικοποιητικό ρόλο του σχολείου

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η ερώτηση που εξετάζει την άποψη των μαθητών/μαθητριών για τον ρόλο που παίζει το σχολείο στην καθημερινή επαφή τους με τους συμμαθητές τους και στη δημιουργία φιλικών σχέσεων.

Πίνακας 9: Κατανομή των απαντήσεων των μαθητών του δείγματος ως προς τον βαθμό συμφωνίας για τη διδασκαλία και επικοινωνία με τον δάσκαλο και τους συμμαθητές, μέσω τηλεδιάσκεψης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ		N	M.O	T.A.	SIG.
Ε.8. Το παιχνίδι στο σχολείο και η συναναστροφή με τους συμμαθητές μου είναι πολύ σημαντική υπόθεση για μένα.	EXANTE	38	4,50	0,893	0,744
	EXPOST	36	4,39	1,128	
Ε.9. Οι καλύτεροι φίλοι μου είναι στο σχολείο.	EXANTE	37	4,08	1,140	0,406
	EXPOST	36	3,86	1,222	

Στον πίνακα 9, παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των μαθητών πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος. Διαπιστώνουμε ότι το παιχνίδι είναι πολύ σημαντική υπόθεση για τους μαθητές (Μ.Ο. = 4,50±0,893), αφού οι καλύτεροί τους φίλοι είναι παρόντες (Μ.Ο. = 4,08±1,140). Οι απόψεις αυτές ισχύουν και με τη λήξη του προγράμματος, αφού συμφωνούν απόλυτα ότι το παιχνίδι στο σχολείο είναι σημαντικό (Μ.Ο. = 4,39±1,128), ενώ οι καλύτεροι τους φίλοι είναι φυσικά παρόντες (Μ.Ο. = 3,86±1,222). Διαφορές αυτές πριν και μετά την εφαρμογή του προγράμματος είναι στατιστικά μη σημαντικές και για τις δυο περιπτώσεις ($p>0,05$).

Διαφωνώ(1) Μάλλον διαφωνώ(2) Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ(3) Μάλλον συμφωνώ(4) Συμφωνώ(5)

Αντιλήψεις των μαθητών/μαθητριών αναφορικά με την επικοινωνία διά ζωής ή εξ αποστάσεως με τον δάσκαλό τους

Από τις απαντήσεις των μαθητών/μαθητριών πριν την έναρξη και μετά τη λήξη της δράσης, διαπιστώνουμε ότι από την αρχή ήταν μάλλον αρνητικοί στην εξ αποστάσεως επικοινωνία με τον δάσκαλό τους (Μ.Ο. = 2,26±1,482), και με τη λήξη του προγράμματος και τη μεσολάβηση τεσσάρων τηλεδιασκέψεων, ισχυροποιούν την άποψή τους. Έτσι διαφωνούν σχεδόν απόλυτα (Μ.Ο. = 1,23±0,777), με τη δήλωση ότι το να μιλούν με τον δάσκαλό τους από κοντά, στην τάξη, είναι το ίδιο με το να τον βλέπουν από την οθόνη του Η/Υ. Η διαφορά αυτή που προκύπτει είναι στατιστικά σημαντική ($p<0,05$), γεγονός που δείχνει την σημαντική επίδραση του προγράμματος.

Πίνακας 10: Κατανομή των απαντήσεων των μαθητών/μαθητριών του δείγματος ως προς τον βαθμό συμφωνίας για τη διδασκαλία και επικοινωνία με τον δάσκαλο και συμμαθητές/συμμαθήτριες, μέσω τηλεδιάσκεψης

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ		N	M. O.	T. A.	SIG.
Ε.10. Το να μιλάω με τον/τη δάσκαλο/α μου από κοντά (στην τάξη), είναι για μένα το ίδιο ακριβώς με το να τον/την βλέπω από την οθόνη του Η/Υ.	EXANTE	39	2,26	1,482	0,000
	EXPOST	39	1,23	0,777	

Αποτελέσματα: Συζήτηση

Επιχειρώντας έναν σχολιασμό των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τη στατιστική ανάλυση των ερωτηματολογίων, θα λέγαμε ότι: Το πρώτο ερώτημα, αφορούσε στο πώς αντιμετωπίζουν οι μαθητές/μαθήτριες το ενδεχόμενο της επικοινωνίας και διδασκαλίας με τον δάσκαλό τους μέσω τηλεδιάσκεψης. Οι μαθητές/μαθήτριες δηλώνουν ουδέτεροι στο ενδεχόμενο επικοινωνίας και διδασκαλίας από τον δάσκαλό τους μέσα από την οθόνη του Η/Υ. Η σχολική τάξη ως χώρος κοινωνικοποίησης είναι πολύ σημαντικός γι' αυτούς. Στη συνέχεια, κρατούν ουδέτερη στάση στο να επικοινωνούν και να συνεργάζονται με τους συμμαθητές/συμμαθήτριές τους μέσω της οθόνης. Η τηλεδιάσκεψη δεν φαίνεται να αντικαθιστά την διά ζώσης επικοινωνία. Στο ενδεχόμενο της αντικατάστασης, της διά ζώσης διδασκαλίας με μαθήματα εξ ολοκλήρου μέσω τηλεδιάσκεψης, οι μαθητές δηλώνουν αρνητικοί. Παρά το γεγονός ότι βρίσκουν τον νέο τρόπο διδασκαλίας ευχάριστο και εύκολο, διαφωνούν στη μη παρακολούθηση μαθημάτων στο σχολείο. Διαφαίνεται η θετική στάση τους στον συνδυασμό του νέου τρόπου διδασκαλίας με τον συμβατικό.

Όσον αφορά στο κατά πόσο οι τηλεδιδασκέψεις θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν την/τον εκπαιδευτικό ή θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν συμπληρωματικά με τη διά ζώσης παιδαγωγική επικοινωνία εκπαιδευτικού και μαθητών/μαθητριών, με βάση τα ευρήματα της έρευνάς μας, διαπιστώνουμε ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες δεν θέλουν να αντικατασταθεί η διά ζώσης διδασκαλία από την οθόνη του Η/Υ. Το παιχνίδι και η συναναστροφή με τους συμμαθητές/συμμαθήτριες στον χώρο του σχολείου, αποτελούν σημαντική προτεραιότητα για τους μαθητές/μαθήτριες. Το σχολείο παραμένει ένας σημαντικός χώρος κοινωνικοποίησης. Παρ' όλα αυτά, οι μαθητές και οι μαθήτριες απαντούν ότι επιθυμούν να αποκτήσουν φίλους και μέσω τηλεδιδασκέψεων. Τα ευρήματα αυτά, συμφωνούν και με τα επιστημονικά ευρήματα (Anastasiades et al, 2010 και Αναστασιάδης Π., 2017). Η συγκεκριμένη έρευνα επιβεβαιώνει τις υπάρχουσες έρευνες, των οποίων τα αποτελέσματα δεικνύουν ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες υποδέχονται θετικά την προοπτική να συνεργαστούν με μία απομακρυσμένη τάξη, διατηρούν θετική στάση για τους/τις συμμαθητές/τις συμμαθήτριές τους, της απομακρυσμένης τάξης και για την κοινή τους εργασία, αλλά δεν θα επιθυμούσαν την εξ ολοκλήρου αντικατάσταση της «παραδοσιακής» διδασκαλίας με διδασκαλία που θα στηρίζονταν σε Τ.Π.Ε., μιας και επιθυμούν τη διαπροσωπική επαφή. Προτιμούν δηλαδή ένα μικτό μοντέλο συμπληρωματικής ΕΞΑΕ.

Οι απόψεις των μαθητών/μαθητριών-Τα ποιοτικά δεδομένα

Σκοπός της ποιοτικής έρευνας είναι η διερεύνηση και αναπαράσταση των αντιλήψεων και των βιωμάτων των υποκειμένων της έρευνας (Τσιώλης, 2015), στην περίπτωση μας των μαθητών/μαθητριών μας. Οι μαθητές/μαθήτριες των Τρικάλων δηλώνουν όλοι ευχαριστημένοι, ιδίως, από τη συνεργασία τους με τους/τις συμμαθητές/συμμαθήτριές τους στη Λάρισα και ξεχωρίζουν την επίσκεψη εκεί τον Ιούνιο, αφού λήφθηκαν τα κατάλληλα μέτρα προφύλαξης από τον ιό. Κάποιοι δηλώνουν επίσης, ευχαριστημένοι με τις δραστηριότητες της δράσης, το σενάριο και την ψηφιακή αφήγηση. Οι μαθητές στη Λάρισα δηλώνουν ευχαριστημένοι από τη συνεργασία με τους άλλους μαθητές, τις δραστηριότητες στον υπολογιστή και θεωρούν ότι έμαθαν πολλά πράγματα για τα Τρίκαλα. Περιγράφουν τα Τρίκαλα με ιδιαίτερη έμφαση. Η δήλωση των μαθητών/μαθητριών ότι έμαθαν πολλά τοπικά ιστορικά στοιχεία από τη δράση, είναι έντονα υπογραμμισμένη. Περισσότερες από τις μισές απαντήσεις των μαθητών/μαθητριών από τη Λάρισα στην ερώτηση τι έμαθαν, απαντούν ότι έμαθαν αρκετά τοπικά ιστορικά στοιχεία, τα οποία και κατονομάζουν με μεγάλη περιγραφική ικανότητα.

Η μάθηση περιλαμβανόταν στις προσδοκίες των μισών περίπου μαθητών/μαθητριών των Τρικάλων. Κι εδώ, η εικόνα παραμένει ίδια: πάνω από τις μισές απαντήσεις ξεκινούν με το «έμαθα» ή «μάθαμε» και επισημαίνονται οι περιοχές και τα μνημεία που τους άρεσαν. Η μάθηση τεκμηριώνεται και με τη σύγκριση των γνώσεων που αναφέρουν ότι είχαν πριν και μετά τη δράση: οι περισσότεροι που πριν δεν ήξεραν αρκετά πράγματα, εμφανίζονται να

δηλώνουν ότι έμαθαν. Ιδιαίτερη εντυπωσιακή είναι η σύγκριση για τους μαθητές/μαθήτριες της Λάρισας ως προς το τι έμαθαν για την απομακρυσμένη πόλη. Οι μαθητές/μαθήτριες δεν αρκούνται στην παράθεση ή στην απλή αναφορά των γνώσεων που απέκτησαν για τις δύο πόλεις, αλλά προχωρούν και σε συγκρίσεις και διαπιστώνουν ότι οι δύο πόλεις έχουν ομοιότητες και κοινά σημεία. Προβαίνουν σε συγκρίσεις και σε λογικά συμπεράσματα.

Πάνω από τους μισούς μαθητές και μαθήτριες αναφέρθηκαν αυθόρμητα στο τέλος για τη συνεργασία τους με τους/τις συμμαθητές/συμμαθήτριές τους, της απομακρυσμένης τάξης με θετικό τρόπο. Στον αντίλογο ότι η αίσθηση της συνεργατικότητας ενισχύθηκε από τις επισκέψεις και όχι από τη σχολική ΕΞΑΕ, έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής: Η συνεργατικότητα αναπτύχθηκε μέσω της σχολικής ΕΞΑΕ και ενισχύθηκε μέσα από τις επισκέψεις.

Οι απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα

Θεωρούμε ότι για το πρώτο ερευνητικό ερώτημα (ΕΕ.1.: Μπορούν οι μαθητές/μαθήτριες να διερευνήσουν αποτελεσματικά την ιστορία του τόπου τους και τα μνημεία του περιβάλλοντός τους συνεργατικά με συμμαθητές/συμμαθήτριές τους από μία απομακρυσμένη τάξη), η απάντηση είναι καταφατική. Ο πρώτος σκοπός της δράσης που θέσαμε: η μελέτη της παλαιάς πόλης στη Λάρισα και στα Τρίκαλα μέσα από τα μνημεία, εκπληρώθηκε σύμφωνα με τις αναφορές των μαθητών/μαθητριών. Για το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα - ΕΕ2.: Ποιες είναι οι απόψεις των μαθητών/μαθητριών ως προς τη συνεργασία για έναν κοινό διδακτικό στόχο με άλλους/άλλες συμμαθητές/συμμαθήτριές τους, της απομακρυσμένης τάξης; η απάντηση, όπως προέκυψε από τα ερωτηματολόγια EXANTE-EXPOST και τις αυθόρμητες αναφορές των μαθητών στην αρχή και στο τέλος της δράσης συμφωνεί απόλυτα με τις απαντήσεις σε ανάλογα ερευνητικά ερωτήματα του προγράμματος ΟΔΥΣΣΕΑΣ (Anastasiades et al, 2010 και Αναστασιάδης Π., 2017): οι μαθητές υποδέχονται θετικά την προοπτική να συνεργαστούν με μία απομακρυσμένη τάξη, διατηρούν θετική στάση για τους/τις συμμαθητές/τις συμμαθήτριές τους, της απομακρυσμένης τάξης και για την κοινή τους εργασία, αλλά δεν θα επιθυμούσαν την εξ ολοκλήρου αντικατάσταση της «παραδοσιακής» διδασκαλίας με διδασκαλία που θα στηρίζονταν σε Τ.Π.Ε. και επιθυμούν τη διαπροσωπική επαφή - ο διακεκριμένος ρόλος των επισκέψεων στις αυθόρμητες αναφορές τους, το λέει με τον καλύτερο τρόπο. Προτιμούν δηλαδή ένα μικτό μοντέλο συμπληρωματικής ΕΞΑΕ. Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα, ΕΕ3: μπορεί η Σχολική ΕΞΑΕ να αναπτύξει ή/και να ενισχύσει τη συνεργατικότητα των μαθητών; - μπορούμε να το απαντήσουμε με σιγουριά, και η απάντηση, με βάση τις αυθόρμητες αναφορές των μαθητών, είναι θετική.

Συμπεράσματα

Με βάση τα ευρήματα της έρευνάς μας, διαπιστώνεται ότι αναμφισβήτητα, οι μαθητές/μαθήτριες επιθυμούν και θεωρούν ενδιαφέρουσες τις συνεργασίες απομακρυσμένων τάξεων. Κι αυτό τους προσδίδει κίνητρα για δράσεις που στηρίζονται σε τηλεδιασκέψεις, επειδή η τηλεδιάσκεψη είναι αποτελεσματική στο να δημιουργεί ψηφιακές τάξεις και διευκολύνει τη δημιουργία της συνεργατικότητας. Οι μαθητές επίσης, είναι πρόθυμοι να αναλάβουν δραστηριότητες που στηρίζονται σε Τ.Π.Ε., ιδίως, αν αυτές οι δραστηριότητες είναι ερευνητικές και δημιουργικές. Ιδιαίτερα ενθουσιασμένοι δείχνουν, όταν οι δραστηριότητες αυτές μιμούνται τα παιχνίδια που παίζουν στις ψηφιακές συσκευές. Η συνεργασία απομακρυσμένων τάξεων και οι ερευνητικές και δημιουργικές δραστηριότητες φαίνεται ότι είναι σε θέση να επιτύχουν διδακτικούς στόχους, αρκεί βέβαια οι στόχοι αυτοί να είναι κοινοί και κατάλληλοι, για να επιτρέπουν την ανάπτυξη της συνεργατικής δημιουργικότητας των μαθητών δύο απομακρυσμένων τάξεων. Ίσως, το ιδανικό να είναι η ανάληψη κοινών σχεδίων δράσης (πρότζεκτ) που να ενδιαφέρουν τους/τις μαθητές/μαθήτριες και να προσφέρονται για πολλαπλές «αναγνώσεις».

Επομένως, η Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση βρίσκει γόνιμο έδαφος στις σχολικές τάξεις, ως

συμπληρωματική που ακολουθεί ένα μικτό παιδαγωγικό μοντέλο, όπου η πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία εναλλάσσεται με μορφές εκπαίδευσης που στηρίζονται σε μορφές ψηφιακής μάθησης. Δεν μπορεί όμως, να υποκαταστήσει την παραδοσιακή μορφή τους σχολείου. Πρώτα από όλα δεν το θέλουν οι μαθητές/μαθήτριες.

Με την έρευνά μας, ελπίζουμε ότι συνεισφέραμε στον σχεδιασμό και μελέτη μίας δράσης σχολικής ΕΞΑΕ και προκαλέσαμε ερευνητικά ζητήματα, μερικά μόνο από τα οποία καταγράψαμε και απαιτούν περαιτέρω διερεύνηση.

Επιστρέφοντας στα ερευνητικά ερωτήματα, διαπιστώνουμε ότι φαίνεται να είναι δυνατή η διδασκαλία τοπικής ιστορίας με σχολική συμπληρωματική ΕΞΑΕ. Οι μαθητές/μαθήτριες αντέδρασαν θετικά στη δράση, και επέδειξαν υψηλή συνεργατικότητα, ιδιαίτερα, με την επίσκεψη στην πόλη του άλλου σχολείου.

Τέλος, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι μαθητές/μαθήτριες επιθυμούν και αποδέχονται τη διδασκαλία της τοπικής Ιστορίας σε ψηφιακές τάξεις, με μεθόδους σχολικής ΕΞΑΕ, ως συμπληρωματικής και σε συνδυασμό με τη διά ζώσης διδασκαλία.

Αναφορές

Anastasiades Panagiotes S. (2009). *Interactive Videoconferencing and Collaborative Distance Learning for K-12 Students and Teachers: Theory and Practice*, New York Nova Science Publishers, Inc.

Anastasiades, Panagiotes S., Filippousis, George b., Karvunis, Labros b., Siakas, Spiros c., Tomazakis, Arsitokritos d., Giza, Panagiota d., Mastoraki Hellen (2010), Interactive Videoconferencing for collaborative learning at a distance in the school of 21st century: A case study in elementary schools in Greece *Computers & Education* 54 (2010) 321–339.

Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Research methods in education (4th ed.)*, London: Routledge.

Creswell (2011). John Creswell, *Educational Research*, 4th ed. Boston: Pearson, p.p. 576-601.

Davidson-Shives, V. et al. (2018). Davidson-Shivers V., Gayle, Karen, L. Rasmussen, Patrick, R. Lowenthal, *Web-Based Learning*, Springer, 2018 (sec.ed.), from <https://doi.org/10.1007/978-3-319-678405>, Ημερομηνία προσπέλασης 19-9-2020.

Romano, Rug. (1998). *Πού οδεύει η Ιστορία*, μετάφραση: Χρ. Κουλούρη Αλ. Κράους, Π. Μιχαηλάρης, Μ. Τραπεζανλίδου, Ευθ. Φαλίδου, Αθήνα: Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού - ΜΝΗΜΩΝ .

Schwirzke et al. (2018). Kelly Schwirzke, Lauren Vashaw, & John Watson, A History of K-12 Online and Blended Instruction in the United States, *HANDBOOK OF RESEARCH ON K-12 ONLINE AND BLENDING LEARNING (SECOND EDITION)*, Kathryn Kennedy & Richard E. Ferdig (Eds.), Carnegie Mellon University: ETC Press, σσ. 28-41.

Αναστασιάδης, Π. (2017). «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2000-2015»: Σχολική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μια αποτίμηση της ερευνητικής συνεισφοράς. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 13(1), 88-128. doi: <http://dx.doi.org/10.12681/jode.14057>, Ημερομηνία προσπέλασης 14-9-2020.

Βασάλα, Π. (2005). Εξ Αποστάσεως Σχολική Εκπαίδευση. Στο Λιοναράκης, Α. (Επιμ), *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης: Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές εφαρμογές*. Πάτρα: ΕΑΠ.

Γρηγοράκη, Μ., Πολίτη, Α., Τσολάκος, Π. (2014). «Επιχείρηση κειμήλιο»: Εκπαιδευτικό σενάριο με τη χρήση φορητών συσκευών για το μάθημα της Ιστορίας Δ' Δημοτικού, 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΤΠΕ, 2014 από [http://www.etpe.gr / custom / pdf / etpe2225.pdf](http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe2225.pdf), Ημερομηνία προσπέλασης 15-9-2020.

Ευμορφοπούλου & Λιοναράκης (2015). *Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε μεικτά και πολυμορφικά μοντέλα*. Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 8 <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.37>, Ημερομηνία προσπέλασης 16-9-2020.

Κατσαρού, Ε. & Τσάφος, Β. (2004). *Από την Έρευνα στη Διδασκαλία: Η Εκπαιδευτική έρευνα δράσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Σαβάλλας (2004) από <http://www.actionresearch.gr/system/files>, Ημερομηνία προσπέλασης 17-9-2020.

Κελενίδου, Παρθένα, Αντωνίου, Παν., Παπαδάκης, Σπ. (2017). *Η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση. Συστηματική ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας*. Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 9,168-184 <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.1141> Ημερομηνία προσπέλασης 18-9-2020.

Λιοναράκης, Α. (2006). *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Πολυμορφική Εκπαίδευση: Προβληματισμοί για μία ποιοτική προσέγγιση σχεδιασμού διδακτικού υλικού*. Ανακτήθηκε από <http://elektra.teilar.gr/syncrpt/>, Ημερομηνία προσπέλασης 14-9-2020.

Λιοναράκης, Α. (2006). Η θεωρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η πολυπλοκότητα της πολυμορφικής της διάστασης. Στο Α. Λιοναράκης (επιμ.) *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση-Στοιχεία θεωρίας και πράξης*. Αθήνα: Προπομπός.

Π. Φώκιαλη & Μ. Καμπουροπούλου (2002). Διαστάσεις Αλληλοσυμπλήρωσης στη σχέση Εκπαίδευσης και Πολιτισμικής Κληρονομιάς, στο: Ν. Avramidou (ed), *Proceedings, 1st International Conference on Vulnerability of 20th Century Heritage to Hazards and Prevention Measures*, 3-5 April, 2002, UNESCO, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Πανεπιστήμιο Firenze, CICOP, Rhodes, pp. 818-820, Ημερομηνία προσπέλασης 18-9-2020.

Παπαφίλιππου κ. ά. (2016). Παπαφίλιππου Ν., Θ. Τσιάτσος, Ε. Μανούσου, Α.Λιοναράκης, Διερεύνηση συμπληρωματικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στο πλαίσιο ενισχυτικής διδασκαλίας μαθηματικών με την αξιοποίηση εκπαιδευτικού λογισμικού, *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 12(2), 73-89. doi: <http://dx.doi.org/10.12681/jode.10863>, Ημερομηνία προσπέλασης 19-9-2020.

Τζόρτζογλου, Φ. & Σοφός, Α. (2017). *Η επαυξημένη πραγματικότητα στην εκπαίδευση: βιβλιογραφική ανασκόπηση ερευνών και προοπτικές*. Από http://www.pre.aegean.gr/wpcontent/uploads/2017/02/14.Tzortzoglou_PTDE_PhD_2017.pdf, Ημερομηνία προσπέλασης 14-9-2020.

Τσιώλης (2015). Γ. Τσιώλης: Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: διλήμματα, δυνατότητες, διαδικασίες. Στο Πυργιωτάκης, Γ. & Θεοφιλίδης, Χρ. (επιμ.) *Ερευνητική Μεθοδολογία στις Κοινωνικές Επιστήμες και στην Εκπαίδευση. Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη*. Αθήνα: Πεδίο, 2015: 473-498, από <https://www.researchgate.net/publication/296014223>, Ημερομηνία προσπέλασης 14-9-2020.